

СТАНИСЛАВ ЛЕМ
КЛИНИКАТА НА ДОКТОР
ВИЛШЕРДИУС

Част 6 от „Из спомените на Ийон Тихи“

Превод от полски: Малина Иванова, 1969

chitanka.info

Това стана по вина на зъболекаря, който ми сложи метални коронки. Продавачката на вестници, на която се усмихнах, ме взе за робот. Убедих се в това едва в подземната железница, когато разгърнах вестника. Беше органът на роботите „Куриер безлюдни“. Не обичам много този вестник не защото имам някакво антиелектрично предубеждение, но той прекалено много се води по читателския вкус.

Сгънах вестника, за да го захвърля, и погледът ми попадна на голямо съобщение в рамка: „Клиника на доктор Вилпердиус — лекуване на нервни и психически заболявания“. Помислих си, че от посещението в подобен санаториум можеше да се научат немалко неща. Не познавах лично Вилпердиус, но презимето му не ми беше чуждо — за него ми бе разказвал професор Тарантога. Обикновено винаги реализирах това, което ми идваше на ум.

Затова, след като се върнах в къщи, телефонирах в санаториума. Доктор Вилпердиус веднага изказа своите възражения, но когато се позовах на нашия общ познат Тарантога, той омекна. Помолих да го посетя на следния ден, защото тогава беше неделя и сутринта щях да имам много свободно време. И наистина в неделя след закуска заминах извън града, където в една твърде известна местност се намираще психиатричната клиника, живописно разположена в един стар парк. Вилпердиус — както ми бяха казали — ме очакваше в своя кабинет. Сградата бе изпълнена със слънце, защото стените — както бе модерно — бяха от алуминий и стъкло. В различни помещения на таваните се открояваха цветни пана с изобразени играещи роботи. Не можеше да се каже, че тази клиника е мрачна, до мен достигаха звуци от музика; преминавайки през хола, аз забелязах китайски цветни албуми и скулптура, представяща гола роботка в смела поза.

Докторът не се помръдна от мястото си зад грамадното бюро, но беше извънредно любезен с мен, беше ми оказал голямо внимание — както успях да разбера — той познаваше и беше чел не един от моите пътеписи. Несъмнено бе малко старомоден не само в маниерите, защото по допотопен начин беше прикрепен за пода като някакъв архаичен Еней. Сигурно не успях да прикрия своето учудване, виждайки железните му крака, защото той каза, като се смееше:

— Знаете ли, господине, аз толкова съм се предал всецяло на своята работа и на пациентите си, че не чувствавам никаква необходимост да напускам клиниката!

Знаех колко чувствителни са понякога психиатрите, когато станеше дума за тяхната специалност, а също и колко им беше неприятно отношението на непосветените, които търсеха екзотика и нещо чудовищно в пораженията на ума, затова много внимателно изложих своята молба. Докторът се изкашля и каза:

— Ако се интересувате от това... но аз мисля, че ще се разочаровате. Сега вече няма луди работи, господине. Това са стари истории. Ние прилагаме модерна терапия. Методите на миналото столетие — галванизация на проводниците с олово, за да омекне главната тръба, употребата на дросели и други уреди за измъчване принадлежат вече на историята на медицината. Хм. Как най-добре да ви демонстрирам това? Може би чисто и просто трябва да отидете в парка и непосредствено да се запознаете с нашите болни. Те са извънредно изискани и културни. Надявам се, че каквато и да била — хм — аверсия или пък някакъв неразумен страх във формата на слаба девиация, са ви чужди...

Уверих го, че е именно така, после Вилпердиус се извини — не можел да ме придружи по време на моята обиколка, показва ми пътя и ме помоли на връщане пак да се отбия при него.

Слязох по стълбите, преминах по няколко широки веранди и се озовах на покрита с чакъл алея. Наоколо се простираше парк с цветни лехи и редки палми. В дъното на парка в малко изкуствено езеро плаваха лебеди, пациентите ги хранеха, други болни на цветно боядисани пейки играеха на шах или разговаряха приятелски. Вървах бавно напред, когато някой ме извика по име. Обърнах се и застанах лице в лице с напълно непознат за мене индивид.

— А, това сте вие, господине! — повтори този човек, подавайки ми ръка. Аз я стиснах, като напразно се опитвах да си припомня кой можеше да бъде това.

— Виждам, че не ме познавате. Аз съм Пролапс... Работех в „Космичния алманах“...

— Ах, наистина! Извинете — промърморих аз. — Да, разбира се, това бе Пролапс, същият старателен линотипер, който печаташе почти всички мои книги. Аз много го ценях, беше наистина изряден в своята работа. Той ме хвана фамилиарно под ръка и ние тръгнахме по една сенчеста алея. Шарената сянка оживяваше спокойното лице на моя събеседник. Доста време разговаряхме за издателските новости. Той се

изразяваше както винаги прецизно, с присъщата си находчивост, беше в отлична интелектуална форма. Не забелязах у него и следа от лудост. Ала когато стигнахме до една малка беседка и седнахме на каменната пейка в нея, той, снишавайки гласа си до поверителен шепот, ме запита:

— Но какво всъщност правите вие тук?... И вас ли също са подменили?...

— Знаете ли, господине, аз дойдох тук по собствено желание, защото...

— Ясно! Аз също! — вмъкна той. — Когато ми се случи това нещастие, аз веднага се отнесох до полицията, но скоро разбрах колко безсмислено беше това. Тогава ме посъветваха да се обърна към Вилпердиус, който се отнесе към моя случай по съвсем друг начин. Сега той прави издирвания и съм сигурен, че скоро ще намери...

— Извинете — какво ще намери? — попитах аз.

— Как какво? Моето тяло.

— Аха... ах, е да... да... — кимнах аз няколко пъти с глава, стараяйки се да овладее един жест на учудване, но Пролапс нищо не забеляза.

— Отлично помня този ден — двадесет и шести юли — говореше той, внезапно помръкнал. — Като сяхах на масата, за да прочета вестника, издрънчах. Това ми направи впечатление, защото — кажете и вие, господине — кой човек дрънчи, когато сядат?! Опипах краката си — бяха странно твърди, ръцете — също, почуках по цялото си тяло и изведнъж разбрах, че са ме сменили! Някой бе извършил подла фалшификация. Започнах да търся из цялото жилище — ни следа; сигурно бяха го изнесли скришом през нощта...

— Та, значи какво са изнесли?

— Ами нали ви казах! Моето тяло. Моето естествено тяло, нали виждате, че това — и той толкова силно почука по гърдите си, че те издрънчаха — е изкуствено...

— Е, разбира се, не можах веднага да съобразя... ясно...

— Може би и вас също са ви...? — попита той с известна надежда в гласа. Изведнъж той ми хвана ръката и толкова силно я удари о каменната пейка, че аз изохках. Пусна я разочарован. — Извинете, струваше ми се, че блести — промърмори той.

Разбрах вече, че той се смяташе за човек, чието тяло е откраднато и като всички болни искаше да има край себе си брат по нещастие, надяваше се, че и на мен ми се е случило същото.

Разтривах под масата ударената си ръка, стараяйки се да променя темата на разговора, ала той веднага започна самодоволно и прочувствено да описва прелестите на своята някогашна физика; говори за русия бретон, който уж притежавал някога, за атлазените си бузи, дори за хремата, която хващал. Не знаех как да се отърва от него, защото ми ставаше все по-неудобно. Пропалс сам ме избави от това неприятно положение. Изведнъж той рязко скочи и извика:

— О, струва ми се, че ТО върви там! — Спусна се презглава напърно през тревата след някакъв неясен силует.

Още седях, потънал в мисли, когато някой се обади иззад гърба ми:

— Извинете — може ли...

— Моля ви се, разбира се... — отговорих аз.

Новодошлият седна, впи в мене неподвижен поглед, сякаш искаше да ме хипнотизира. Дълго гледа лицето и ръцете ми с израз на все по-голяма печал. Най-накрая погледна дълбоко в очите ми с неизразимо съжаление и същевременно толкова нежно, че аз се смутих. Мълчанието между нас започваше да става тягостно, аз правех усилие да го наруша, но не можех да намеря нито едно каквото и да било изречение, за да започна разговор — неговият поглед изразяваше твърде много и в същото време недостатъчно.

— Нещастнико... — рече тихо той с безкрайна нежност в гласа — как ти съчувствувам...

— Ами, защото, знаете ли — всъщност... — започнах аз, за да се защитя по някакъв начин с думи срещу този непонятен излишък от състрадание, с който ме ограждаше той.

— Моля те, не казвай нищо, аз всичко разбирам. Повече, отколкото си мислиш. Знам и това, че ти ме считаш за луд.

— Но, моля ви, как така, откъде накъде! — опитах се да протестирам аз, ала той ме прекъсна с решително движение.

— В известен смисъл аз съм луд — каза той почти величествено. — Като Галилей, Нютон, Джордано Бруно. Ако моите възгледи не бяха нещо повече от логични заключения... да! Но по-важни са чувствата.

Как те съжалявам, жертво на вселената! Да живееш — какво нещастие, какъв капан, каква безизходица...

— Е, да, възможно е да имате право, понякога животът е тежък — започнах аз бързо, след като намерих някаква тема, за която се залових, — обаче аз като феномен до известна степен естествен...

— Ето ти работа — естествен! — наблегна той на моята последна дума. — Нима има нещо по-лошо от естественото, природното? Природа! Учените, философите винаги са се опитвали да обясняват природата, нещастнико — да я обясняват, когато всъщност трябва да я ликвидират!

— Как?! Напълно ли?... — запитах, неволно поразен от толкова радикално третиране на въпроса.

— Само така! — отговори той категорично. — Моля, погледнете това.

Той повдигна ръката ми внимателно, като че ли беше някаква отвратителна гъсеница, на която все пак си струваше да хвърлиш поглед (стараеше се да сдържа отвращението си) и държейки я помежду ни като някакъв странен екземпляр, продължи тихо, като наблягаше на всяка дума:

— Колко воднисто е това... колко мрежесто... Белтъци! Ах, тези белтъци... Сиренце, което се движи известно време — мислещо млечно произведение, трагично недоразумение в млекарското производство, нищожество, което ходи...

— Извинете, но...

Той не обръщаше ни най-малко внимание на думите ми. Бързо скрих под масата ръката си, която той пусна, сякаш повече не беше в състояние да понася нейния допир. Сега пък сложи ръка на главата ми. Неговата ръка беше ужасно тежка.

— Как е възможно! Как е възможно да се произвежда нещо подобно — повтаряше той, като така засили натиска върху черепа ми, че почувствувах болка, но не смеех да протестирам. — Някакви си дупчици... карфиолчета... бучици... — с желязно докосване допираше той моя нос, ушите ми — и това е разумно същество?! Позор! Позор, казвам ви! Нищо не струва природата, която след четири милиарда години създава НЕЩО ТАКОВА!

При тия думи той така ме блъсна по главата, че ми причерня и искри ми изхвъркнаха от очите.

— Дайте ми един-единствен милиард и ще видите какво ще сътворя!

— Възможно е несъвършенството на биологичната еволюция... — започнах аз, но той не ми даде възможност да продължа.

— Несъвършенство?! — изсмя се той. — Боклук, лошо качество, брак! Пълна некадърност. Когато не знаеш как да направиш нещо като хората, не трябва изобщо да го правиш!

— Не исках да я оправдавам — подхвърлих аз бързо, — но природата — не намирате ли — е творила от това, което е имала на разположение. В първоначалния океан...

— ... е плувал боклук!... — довърши той толкова високо, че аз подскочих. — Не е ли така? Избухнала звезда, образували се планетите, а от отпадъците, които не могат да се използват за нищо друго, от остатъците се е създал животът. Достатъчно! Стига с тия слънца, с тия идиотски галактики, с тая одухотворена слуз — стига!

— Все пак атомите... — започнах аз.

Не ми даде да довърша. Аз вече виждах сестрите, които се приближаваха през тревната площ — виковете на моя събеседник бяха привлекли вниманието им.

— Пет пари не давам за атомите! — кресна той. — От двете страни го хванаха под мишниците. Той позволи да го вдигнат, но като ме гледаше — защото вървеше с гърба напред като рак, — така викаше, че се чуваше из целия парк: — Трябва да инволюираш! Чуваш ли, бледа, колоидна супо! Вместо да се правят нови такива същества, трябва да се премахват, докато не остане нищо, чуваш ли ти, лепило, прикрепено на кости? Така трябва да бъде! Чрез регрес, само чрез регрес — към прогрес! Всичко да се анулира! Връщане назад! Да се ликвидира! Вън природата! Да се маха! Ма-а-рш!!!

Неговите заглъхващи викове достигаха до мен все по-отдалеч и по-отдалеч и отново тишината на красивото пладнe се изпълни с бръмченето на пчелите и уханието на цветята. Помислих си, че доктор Вилпердиус, говорейки за заника на лудостта сред роботите, все пак е преувеличил. Явно беше, че новите терапевтични методи не винаги даваха резултати. Обаче стори ми се, че това преживяване и чутият преди малко пасквил за природата, в който думите не се подбираха, си струваха няколкото синини на главата ми. По-късно разбрах, че този робот, бивш анализатор на хармоничните редове на Фурие, създал

собствена теория за съществуването, която се базирала на натрупването на открития от цивилизацията; стигало се до такъв излишък от открития, че единственият изход от създаденото положение бил тяхното постепенно унищожение. По такъв начин след пълното завършване на творчеството няма място не само за цивилизация, но и за Космоса, който я е създал. Настава тотална прогресивна ликвидация и целият цикъл започва отначало. Той самият се считал за втори пророк, закриващ една изминала фаза на развоя. Затворили го в клиниката на доктор Вилпердиус по искане на неговото семейство, когато след като разглобил свои познати и роднини, преминал към демонтиране и на други работи.

Напуснах беседката и известно време се любувах на лебедите. Край мен някакъв странен робот им хвърляше парченца тел. Казах му, че лебедите не ядат тел.

— Не държа да го ядат — отговори той, като продължи своето занимание.

— Но те могат да се задават и би било жалко — казах аз.

— Няма да се задават, защото телът потъва. По-тежък е от водата.

— Тогава защо го хвърляте?

— Защото обичам да храня лебеди.

С това въпросът беше изчерпан. След като напуснахме беседката, между нас се завърза разговор. Оказа се, че имам работа със знаменит философ, създател на онтологията на нищото, или с други думи, на неонтологията, продължител на делото на Горгиас от Леонтиной — професор Урлипан. Професорът надълго и нашироко ми разказа за развитието на своята теория в последно време. Според него нищо не съществува, дори и той самият. Нищото в съществуването е пълно, абсолютно. Фактът на видимото съществуване на този или онзи няма никакво значение, понеже съгласно бръснача на Окхам съществува това, което виждаме, т.е. съществува реалността и сънят. Но хипотезата за съществуването на реалността не е задължителна. И тъй съществува само сън. Но за да има сън, трябва да има и спящ, сънуващ. И ето че и изискването да има някой, който сънува, също не е задължително, защото понякога става така, че в съня си човек сънува друг сън. И отгук всичко е сън, който се сънува от друг сън, и така до безкрайност. Понеже — и това е най-важният пункт — всеки следващ

сън е по-малко реален от предишния (след съня, граничещ пряко с действителността, следва сънувалият в сън сън, който граничи с нея косвено, чрез друг сън, третият сън пък е отделен от реалността от два съня и т.н.) — границата на тази редица е нула. Ерго, в последната инстанция никой не сънува — нула, ерго — съществува само нищо, т.е. няма нищо. Съвършената точност на извода ме накара да се възхитя. Не разбрах само защо професор Урлипан се намира в тази клиника. Оказа се, че нещастният професор полудял — сам ми призна това, лудостта му се дължеше на факта, че престанал да вярва в своята доктрина и понякога имало минути, когато му се струвало, че все пак нещо съществува. Доктор Вилпердиус трябвало да го излекува от това умопомрачение.

После разгледах болничните отделения. Запознах се с една еврейска изчислителна машина, която страдаше от старческа склероза и не можеше да изброи дори и десетте божии заповеди. Бях и в отделението за електроневрастеници. Един от пациентите непрекъснато се развинтваше сам, с каквото му попаднеше; непрестанно му отнемаха уредите, които той укриваше.

Някакъв електронен мозък, служител, в астрономическа обсерватория, който цели тридесет години беше моделирал звезди, се считаше за Сигма Кит и непрекъснато заплашваше, че ще избухне. Така трябваше да стане според неговите изчисления. Сред манаците беше по-весело; тяхната група седеше върху железни легла, свиреха на мрежи като на арфи, пееха в хор: „Хей притича робот, тихо поскръцна, хей, малките му винчета затрептяха“, а също и: „Мислех че отвъд стоборите идат котки, а то са роботки, ех, роботки, красиви роботки...“ и т.н.

Асистентът на Вилпердиус, който ме придружаваше, ми разказа, че в клиниката неотдавна имало един робот-княз, който бил обхванат от желанието да създаде монашески орден на кибернетиците, но вследствие лечението с шокове състоянието му толкова се подобрило, че той се върнал към своите занимания — да прави банкови баланси. Когато вече се връщах заедно с младия асистент, в коридора срещнах болен, който дърпаше след себе си тежко натоварена количка. Този индивид имаше особен външен вид, целият беше омотан с въженца.

— Нямате ли случайно чук? — попита ме той.

— Не.

— Жалко, боли ме главата.

Впусна се в разговор. Това беше робот-ипохондрик. След десетминутен разговор вече знаех, че по време на буря има силни бодежи в кръста, че пред телевизора целият се вцепенява и че искри му излизат от очите, когато някой милва котка близо до него. Всичко това беше твърде скучно, ето защо бързо го оставих и се отправих към директора на клиниката. Той обаче беше зает, затова аз помолих секретарката да го поздрави и тръгнах за вкъщи.

Разказът е публикуван в Библиотека „Космос“ №1 (приложение към брой 4/1969)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.